

Pərviz RZAYEV,
Vergilər Nazirliyinin
Tədris Mərkəzinin
“İqtisadiyyat və
menecment”
kafedrasının müdiri,
iqtisadiyyat üzrə
fəlsəfə doktoru

İtaliyanın vergi sisteminin ümumi xüsusiyyətləri

İtaliya öz iqtisadi inkişafına görə dünyanın aparıcı sənaye dövlətlərinin “böyük yeddiliyində” təmsil olunur. ÜDM-in həcmi təqribən 2,3 trilyon ABŞ dolları, adambaşına düşən ÜDM göstəricisi 39900 ABŞ dollarıdır. İqtisadi cəhətdən Avropada dördüncü, dünyada isə 7-ci ən böyük ölkədir. Dünyada ilk 10 ən böyük məhsul ixracatçısından biridir. Burada həyat səviyyəsi hətta ABŞ, Almaniya və s. ölkələrdən də bəzi sahələrdə üstündür. Ən çox şarab ixrac edən, ən böyük turizm regionlarından olan, dünyada 4-cü ən böyük qızılvalyuta ehtiyatı olan İtaliya Avropada 5-ci ən böyük avtomobil istehsalçısıdır. İtaliya 301 336 kvadrat kilometr ərazidə yerləşən iri dövlətdir və bu göstəriciyə görə Qərbi Avropada yalnız Fransa, İspaniya və Almaniya geri qalır.

İtaliya əhalisinin sayı, son statistik məlumatlara görə, 58 883 958 nəfərdir. Onların 94 %-i italyanlardır. Əslən İtaliyadan olanların 20 milyondan çoxu xaricdə yaşayır (əsasən ABŞ, Fransa, AFR və Argentinada). İtaliya faydalı qazıntı sarıdan kasıb dövlətlər sırasındadır. Ona görə də ölkə yanacaq idxalından, sənaye və kənd təsərrüfatı xammalının, meşə materiallarının idxalından kifayət qədər güclü asılılıqda qalır, emaledici sənaye isə əsasən idxal olunan xammalla işləyir. İtaliyanın iqtisadi-coğrafi vəziyyəti – Aralıq dənizi hövzəsinin mərkəzi (Avropanın cənubu, Apennin yarımadası və ona bitişik olan adalar, bu adaların iriləri – Siciliya və Sardiniya) – hələ qədimdən Avropa ölkələri ilə, həmçinin Yaxın Şərq və Şimali Afrika ölkələri ilə xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafına şərait yaradırdı. Bundan başqa, Şimal və Cənub arasında tarixən

təşəkkül tapmış regional müxtəlifliklə şərtlənən italyan modelinin spesifikliyi ölkənin xarici əlaqələrinin inkişaf etdirilməsini və möhkəmləndirilməsini diktə edir.

İkinci Dünya müharibəsindən sonra İtaliya iqtisadiyyatı çox möhkəmləndi. Ölkə dünya bazarında öz yerini tuta bildi. Kapitalın yığılma sürətinə görə İtaliya yalnız Yaponiyadan geri qalırdı. Müharibədən sonrakı dövrdə İtaliya ÜDM-in orta illik artım sürətinə və əmək məhsuldarlığına görə Qərbi Avropanın aparıcı ölkələri arasında ikinci (AFR-dən sonra), bütün Qərb dünyasında dördüncü idi. XX əsrin axırında onilliyində və XXI əsrin əvvəlində ölkə üçün ÜDM-in kifayət qədər stabil inkişaf templəri xarakterikdir.

ÜDM-in 30,3%-i sənayenin, 3,2%-i kənd təsərrüfatının, 66,5%-i xidmətlərin payına düşür.

Ona görə də keçən illərdə İtaliya iqtisadiyyatının ümumi inkişafının zəif göstəriciləri sənayedəki vəziyyətlə, xüsusi halda geyim istehsalı, tekstil, ayaqqabı, mebel, kimya sənayesi, metallurgiya, elektrotexnika sənayesi və maşınqayırmanın bəzi digər növlərindəki vəziyyətlə şərtlənirdi. Son illər ərzində daxili tələbatın, xüsusi halda əhəlinin istehlak tələbatının artım templərinin və sənayenin daxili tələbatının azalması işgüzar aktivliyin məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxarmışdır. Bunun nəticəsində ümumi investisiyaların artımı da azalmışdır. Maşın, avadanlıq və nəqliyyat vasitələrinə yönələn ümumi investisiya 1,2%-ə qədər, tikintiyə yönələn investisiyalar isə 3%-ə qədər azalmışdır. Real ÜDM-in aşağı artımı həm də ixracatın azalması ilə izah olunur. Ekspertlərin fikrincə, ixracatın azalması birinci növbədə avronun kursunun artımı üzündən baş vermiş və bu da ilk növbədə İtaliyanın və Almanyanın ixrac imkanlarını azaltmışdır.

İtaliyanın əmək bazarı mürəkkəb struktura malikdir. 1970-ci illərin neft şokundan sonra başlayan qlobal texnoloji yenidənqurma prosesi digər sənaye ölkələrində olduğu kimi, məşğulluğun qeyri-tipik formaları sektorunun (natamam iş günü, müvəqqəti, təsadüfi məşğulluq və başqaları) genişlənməsi ilə müşayiət olunurdu. Əmək bazarının qeyri-bircinsliyi təkcə onun regional hissələrinin müxtəlif dinamikasında yox, həm də ixtisaslaşmış və ixtisaslaşmamış işçi qüvvəsinə olan tələbatın daimi disproporsiyasında, əmək haqqının böyük differensiallaşmasında büruzə verilir. İtaliya kadrların hazırlıq sahəsində digər lider ölkələrdən geri qalır. Ona görə də milli əmək bazarı üçün tələb və təklifin xroniki uyğunsuzluğu xarakterikdir və bu xüsusiyyət gənclərin əksər hissəsinin marginallaşması ilə

müşahidə olunur. 1995-ci ildə 900 minə qədər ixtisaslaşmamış işçi istehsal sferasından çıxardılmış, struktur işsizlik 80%-ə çatmışdır. Bu isə digər sənaye ölkələrində olduğundan xeyli yüksəkdir. Əmək bazarında dövlət siyasətinin imkanları məhduddur. Bu, bir tərəfdən, büdcə vəsaitlərinin çatışmazlığından, digər tərəfdən, işçi yerlərinin korporativ müdafiəsindən doğur.

1997-ci ilin Asiya böhranından sonra dünya ticarətindəki vəziyyətin pisləşməsi İtaliyanın xarici iqtisadi əməliyyatlarında da əks olundu. 2000-ci ildə ödəniş balansının bütövlükdə profisitlə yekunlaşmasına baxmayaraq, cari əməliyyatlar hesabının mənfi saldosu və ticarət balansının müsbət qiymətinin düşməsi qeyd olunmuşdur. Beləliklə, ümumi profisit əsasən investisiyanın ölkəyə axını ilə və yeni kredit axınlarının yaranması ilə izah olunur.

İtaliya iqtisadiyyatının müasir vəziyyətini əsasən avronun tətbiqinin nəticələrinin aradan qaldırılması kimi xarakterizə etmək olar. Əgər əvvəllər ölkə öz iqtisadiyyatındakı durğunluğu milli valyutanın qiymətdən düşməsinin və dövlət xərclərinin artırılmasının köməyi ilə aradan qaldıra bilirdisə, indiki zamanda Avropa monetar ittifaqının üzvü olan İtaliya onun tələblərinə tabe olmalı və öz valyutasının stabilliyini saxlamalı, sərt vergi siyasətini aparmalıdır. Bununla eyni zamanda, həm ənənəvi bazarlara (məsələn, Almaniya), həm də inkişaf edən bazarlara ixracatın nəzərəcarpacaq dərəcədə azalması müşahidə olunur. Əsas problem ondan ibarətdir ki, Maastrixt razılaşmasının tələblərinin yerinə yetirilmə zərurəti iqtisadi artımın stimullaşdırılması üçün hakimiyyətə az imkan verir. Bu, əsasən dövlət borcunun azalmasına aiddir (ÜDM-un 120%-dən 60%-ə qədər). Nəticədə,

borc yükünü çəkməyən digər ölkələrlə müqayisədə İtaliya daha çətin vəziyyətdə qalır.

İtaliyanın dövlət büdcəsinin gəlirlərinin 80 faizini vergidaxilolmaları təşkil edir. Vergitutmanın mühüm prinsipləri İtaliya Respublikasının Konstitusiyasında qeyd olunmuşdur. Əsas Qanunda (Konstitusiyada) dövlət hakimiyyəti orqanlarının vergiləri müəyyən etmək, vergitutma ilə bağlı qanunvericiliyə hər hansı əlavə və dəyişikliklər etmək səlahiyyətlərinin olmaması qeyd edilmişdir. Hal-hazırda bu hüquq bütövlükdə ölkənin qanunverici orqanı olan parlamentə məxsusdur. Eyni zamanda ölkə parlamenti vergitutma ilə bağlı normativ hüquq aktları və normaları təsdiq edir. Beləliklə, vergilərin təyin edilməsi və stabil saxlanması aşağıdakı əsas normativ aktlara əsasən tənzimlənir:

- qanun (hər iki palatanın razılığı ilə qəbul edilmiş aktdır);
- qanunvericilik dekreti (dövlət tərəfindən təqdim edilmiş hüquqi aktdır);
- dekret-qanun (fövqəladə hallar və ya təbii fəlakət nəticəsində qəbul edilmiş aktdır). Bu hüquqi akt qəbul edildikdən sonra 60 gün müddətində baxılması üçün parlamentə verilir.

Vergitutmanın digər mühüm prinsipləri Konstitusiyada təsbit olunmuş vergilərin proporsionallığı və mütərəqqiliyi prinsipləridir. Mövcud vergi qanunvericiliyinin ləğv edilməsi və dövlət büdcəsi təsdiq edildikdən sonra vergilərin müəyyən edilə bilməməsi barədə referendumun keçirilməsinin qanunsuz olması Konstitusiyanın müvafiq maddələrinə öz əksini tapmışdır.

İtaliyanın vergi sistemində vergi qruplaşdırması sisteminin mərhələləri açıq mövzu kimi qalsa da, hal-hazırda iki həlqəli vergi sistemi

mövcuddür. Bununla bağlı olaraq vergilər dövlət vergilərinə və yerli vergilərə bölünür. Dövlət vergilərinə əlavə dəyər vergisi, gəlir vergisi, mənfəət vergisi, gömrük rüsumları və s. daxildir. Qeyd edək ki, yerli vergilər “şəxsi” xarakter daşımaqla, daşınmaz əmlakın satışının artımından əldə edilən gəlirdən tutulan vergilərdən (dəyərinin yüksəldilməsinə görə), avtonəqliyyat vasitələri üçün vergilərdən ibarətdir. Bir sıra mənbələrdə göstərilənlərə əsasən deyə bilərik ki, İtaliyanın vergi sistemi regional (ərazi) vergilərinə də bölünür. Bunların tərkibinə daşınmaz əmlak üçün kommunal vergilər, yenidən istehsalə məruz qalmış bərk tullantılara görə vergilər, daşınmaz əmlakın dəyərinin yüksəldilməsinə (artırılmasına) görə vergilər daxildir.

İtaliyanın dövlət vergilərinin xüsusiyyətləri. Bir çox dövlətlərdə olduğu kimi İtaliyada da büdcə daxilolmalarının əsasını gəlir vergisi təşkil edir. Gəlir vergisi fiziki şəxslərdən tutulduğu kimi hüquqi şəxslərdən də tutulur.

Fiziki şəxslərdən gəlir vergisi ödəyicilərindən, İtaliya mənbəyindən və xarici mənbələrdən gəlir əldə edən rezident və qeyri-rezident fiziki şəxslərdən tutulur.

İtaliya mənbələrindən və ya xarici mənbələrdən əldə edilməsindən asılı olmayaraq rezident fiziki şəxslər gəlir vergisinin bütün növlərindən vergi ödəyirlər. Qeyri-rezidentlər isə yalnız İtaliya mənbələrindən əldə etdikləri gəlirlərdən vergi ödəyirlər. Bütün fiziki şəxslərdən tutulan gəlirlər əldə olunma mənbələrinə görə 5 əsas kateqoriyaya bölünür ki, bunlar da öz növbəsində özünəməxsus əlamətləri ilə fərqlənir. Bu mənbələr aşağıdakı kimi fərqlənir və seçilir:

1. Torpaq mülkiyyəti, daşınmaz əmlak və tikililər
2. Kapital
3. Muzdlu iş və sərbəst peşə
4. Sahibkarlıq
5. Digər mənbələr

Birinci kateqoriyaya məxsus olan gəlirlər torpaq mülkiyyətindən, həmçinin torpaq üzərindəki tikinti işlərindən alınan gəlirlərdir ki, bu da kadastr metodu ilə müəyyən olunur. Hər bir daşınmaz əmlakın onun real olaraq alınmış olmasından asılı olmayaraq faktiki gəlir ölçüsü vardır. Kadastr əmsallarına hər 10 ildən bir baxılır, müstəsna hallarda Maliyyə Nazirliyinin həmin əmsallara dəyişiklik etmək hüququ vardır. Tikililər üzrə vergitutma obyektlərinə şəhər evləri, bağlar, təmir emalatxanaları və başqa ti-kililər daxildir ki, bu tikililər şəxsi yaşayış və icarə kimi də verilə bilər. Mövcud praktika kənd təsərrüfatı sahəsində tətbiq olunmur. Əgər tikili müəyyən olunmuş qaydada istifadə oluna bilmədikdə və ya faktiki sahibinin razılığı olmadan icarəyə verildikdə, kadastr

qiyməti 70 faizə qədər məhdudlaşdırılır. Əgər mənzil 300 min nəfərdən çox əhalisi olan ümumi yaşayış məntəqəsində yerləşərsə və həmin mənzil faktiki sahibi tərəfindən istifadə edilməzsə və ya kirayəyə verilməzsə, kadastr qiyməti 300 faizədək artırılır. Tariflər həmçinin faktiki mülk sahibinin ikinci mənzilinə görə də 30 faizədək artırılır.

İkinci kateqoriya pul vəsaitləri mənbələridir ki, bura kreditlər üzrə verilmiş faiz mənbələri (faizlər) bankda olan depozit hesabları, qiymətli kağızlar və istiqrazlar, lotereya uduşları və s. daxildir. Bu kateqoriyanın mahiyyəti və əsası ondan ibarətdir ki, tutulacaq verginin mənbəyi bəllidir. Bundan başqa, vergi dərəcəsi onun hansı vergi ödəyicisindən tutulmasından asılı olmayaraq vahiddir.

Üçüncü kateqoriya bütün faktiki görülmüş işlər üzrə gəlirləri birləşdirir. Bu növ gəlirlər də, öz növbəsində, 2 yerə bölünür:

- muzdlu işlə əlaqədar əldə edilən gəlir; bu gəlir növü bütünlüklə vergi sistemində gəlir vergisinin 80%-dən çoxunu təşkil edir ki, bu da ən çox muzdlu işləyən fiziki şəxslərdən tutulur.

- sərbəst peşə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərin gəliridir.

Dördüncü kateqoriyaya xırda gəlirlər daxildir ki, bu da şəxsi kommersiya müəssisəsi olan şəxslərin əldə etdikləri gəlirlərdir. Bu növ gəlirlərə müəssisənin sahibinin şəxsi gəliri daxil olduğu üçün müəssisələrin əldə etdiyi gəlirlər qismində vergiyə cəlb olunmur.

Mülki Məcəlləyə uyğun olaraq ailə müəssisəsi yaratmış vergi ödəyicilərinin əldə etdikləri gəlirlər onların bu müəssisədəki işlərinin keyfiyyət və kəmiyyət göstəricilərinə uyğun olaraq verilir. Ancaq, vergi orqanları isə öz növbəsində

əldə edilmiş gəlirləri fərq qoymadan mütənasib şə-kildə bölür və vergiyə cəlb edir. Müəssisə iştirakçıları arasında bölüşdürülən gəlir ümumi əldə edilmiş gəlirin 49 faizindən çox ola bilməz. Kiçik müəssisələr mühasibat uçotu aparmasına baxmayaraq bütün xərcləri sənədlərlə təsdiq edilmir. Bu xərcləri müəyyən etmək üçün aşağıdakı qaydalardan istifadə edilir:

- gəlirlər 6200 avroyadək olduqda nəzərə alınmayan xərclər 3 faizə, 6200 avrodan 77470 avroyadək olduqda 1 faizə, 77450 avrodan 93000 avroyadək olduqda isə 0,5 faizə bərabərdir.

Beşinci kateqoriyaya müxtəlif və təsadüfi xidmətlər üzrə əldə edilən gəlirlər yəni, daşınmaz əmlakın (torpaq sahələrinin), incəsənət əsərlərinin satışından əldə edilən gəlirlər və s. gəlirlər daxildir.

Vergi Məcəlləsinə əsasən vergi ödəyicisi gəlir əldə edərkən bir sıra xərcləri bu gəlirin əldə edilməsi zamanı çıxı bilər. Buraya aşağıdakı xərclər daxildir:

- yerli gəlir vergisinə ödənilmiş məbləğ;
- icarə haqqları və daşınmaz əmlak üzrə ödənilmiş digər ödənişlər;
- ipoteka kreditləri üzrə hesablanmış faizlər;

- müalicə xərcləri (protezlərdən istifadə və cərrahiyyə əməliyyatları nəticəsində yaranan);
- dəfn xərcləri (517 avrodan çox olmayaraq);
- təhsil xərcləri;
- alimentlər, sosial sığorta ödənişləri, sosial təminat və bədbəxt hadisələr üçün ödənişlər;
- seçki kompaniyasının keçirilməsi ilə əlaqədar xərclər(müəssisələr bu hüquqa malikdirlər);
- cari təmir, incəsənət əsərlərinin mühafizəsi və saxlanması ilə əlaqədar xərclər;
- acliqla mübarizə fonduna ödənişlər (vergi tutulan gəlirin 2% miqdarında);
- teatr birliklərinə kömək üçün edilmiş ödənişlər (vergi tutulan gəlirin 20%-dək)
- kilsənin xeyrinə imtina (verilmiş).

İtaliyanın gəlir vergisinin dərəcələri. Vergi tutulan gəlirlərə görə gəlir vergisinin dərəcələri gəlirlərin həcminə (məbləğinə) görə dəyişir. Hal-hazırda tətbiq edilən gəlir vergisinin dərəcələri (şkalası) gəlirlərin məbləğindən asılı olaraq aşağıdakı cədvəldə göstərilədiyi kimidir:

İtaliyanın vergi sistemində gəlir vergisinin spesifik xüsusiyyətlərindən (özəlliklərindən və unikalığından) biri də bu vergi növü üzrə vergi güzəştlərinin müəyyən edilməsidir. Vergi güzəştləri ailədəki üzvlərin sayından asılıdır.

<i>Vergitutulan məbləğ , avro</i>	<i>Vergi dərəcəsi, %</i>
4096	10
4097-8192	22
8193-20480	26
20481-40960	33
40961-102400	40
102401-205312	45
205312-dən yuxarı	50

Ailə nə qədər böyük olsa güzəştlər bir o qədər çox olur. Ailədə himayədə həyat yoldaşından tutulan vergi məbləğ 316 avrodan başlayır. Ailə güzəştlərindən başqa bir neçə güzəştlər də mövcuddur. Bura muzzla işləyən işçilərə, hətta muzzla işləməyə cəlb edilmiş pensiyaçılara tətbiq edilən güzəştlər daxildir. Vergitutmaya ayrıca cəlb olunan aşağıda göstərilən bir neçə gəlir növləri mövcuddur:

- təcili bank əmanətləri üzrə faizlər (25-30%);
- qeyri-dövlət qiymətli kağızlarından əldə edilmiş gəlirlər və faizlər (12.5%);
- dividendlər (rezidentlər 15%, qeyri-rezidentlər 32%);
- cəmiyyətin səhmlərinə güzəştlərdən gəlirlər (15%), bu halda əgər iştirakçıların payı 2%-i ötürsə, cəmiyyətin nizamnamə kapitalı 25%;
- uduşlar və mükafatlar (televiziya oyunlarındakı mükafatlar - 20%, idman yarışlarına prizlər - 20%, digər uduşlar - 25%, xeyriyyə cəmiyyətinin hesabına lotoreya - 10%, birgə fəaliyyətdən gəlirlər və kapital qoyuluşundan digər gəlirlər - 15 %).

Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi- kommertiya və maliyyə-kredit müəssisələrindən, həmçinin onların xaricdəki filiallarından tutulur. Vergitutma məqsədləri üçün vergitutma obyektı, müəssisələrin xalis gəlirləridir. Gəlir(mənfəət) aşağıdakı kimi müəyyən olunur:

Mənfəət = ümumi gəlir – istehsal xərcləri – kommertiya fəaliyyəti xərcləri.

İkiqat vergitutmanın aradan qaldırılmasına dair beynəlxalq müqavilə mövcud olduğu halda ölkə hüdudlarından kənarında ödənilmiş vergilərə görə İtaliyada güzəşt nəzərdə tutulmuşdur. Əgər belə müqavilə mövcud deyildirsə, vergi güzəştləri 25%-dək məhdudlaşdırılır. Bununla

belə demək olar ki, xaricdə ödənilmiş verginin İtaliyanın vergi sistemində o qədər də unikalığı mövcud deyil və mənfəət vergisinin dərəcəsi 33 faizdən 75 faizədək dəyişir. Mənfəət vergisinin dərəcəsi vahid olaraq 36 % qəbul edilmişdir.

Bir neçə növ gəlirlər üzrə yerli gəlir vergisi tutulur. İşçilərinin sayı 5 nəfərdən az olmayan, ümumi gəliri 413 165 avroyadək olan kiçik müəssisələr üçün ən minimal dərəcə, yəni əmlakın dəyərinin 2 faizi, ancaq 2066 avrodan az olmamaqla müəyyən edilmişdir. Əgər əmlakın dəyəri 20 658 avroyadək qiymətləndirilsə onda bu məbləğ 3100 avrodan az olmayaraq, əgər əmlakın dəyəri 20 658 avrodan 77 470 avroyadək qiymətləndirilsə, onda bu məbləğ 4132 avro hesablanmalıdır.

Müəssisələr yarana biləcək borcların ödənilməsinə təmin etmək (qarşısını almaq), zərəri dəf etmək və s. bu kimi məqsədlər üçün istehsal etdikləri məhsulların satışından və sair xidmətlərdən əldə etdikləri gəlirlərinin 0,5 faizi həcmində ayırmalar hesabına müvafiq fondlar yaradırlar. Bu fondların yaradılması üçün məbləğ aktivlərin 5%-dən artıq olmamalıdır. Aktivlərin satışından əldə edilən gəlir ümumi qaydada gəlirə daxil edilir. Yaranmış zərər sonrakı 5 ilə keçirilə bilər. Müəssisə hesablama(özüqiymətləndirmə) metodunu seçərək müəyyən edilmiş (hesablanmış) vergini ildə 2 dəfə olmaqla aşağıdakı qaydada ödəyir:

- 1-ci dəfə bəyannamədə göstərilən vergitutulan məbləğin 39.2 faizini (müddət may ayının 31-dəkdir). Bəyannamənin verilməsi tarixinə ödəyici cari vergi məbləğini ödəməyə borcludur;
- 2-ci dəfə isə 60.8 faizini vergi ili ərzində (təqvim ili üzrə 11-ci ayda) ödəməlidir.

Əlavə Dəyər Vergisi (ƏDV). ƏDV- dolay

vergi olub əsas vergi növüdür. Bu vergi ilk dəfə İtaliyada 1973-cü ilin yanvar ayından tətbiq olunur. Avropa İttifaqı ölkələrinin qəbul etdiyi tarixdən 3 il gec tətbiq olunmuşdur. ƏDV-nin tətbiqi bir neçə mövcud dolaylı vergilərin sadələşdirilməsinə səbəb olmuşdur. Bu vergilərin tətbiqi iyirmiyədək aksiz vergisinin ləğvi ilə nəticələnmişdir. ƏDV üzrə vergitutma obyektini görülmüş bütün işlər və göstərilmiş bütün növ xidmətlərdir. Hüquqi cəhətdən əsaslandırılmaqla ixrac "0" dərəcə ilə, idxalın isə tam məbləği ƏDV-yə cəlb olunur. Ancaq malları ixrac edən vergi ödəyiciləri vergi orqanlarında qeydiyyatla alınır. Vergitutma məqsədləri üçün aparılan bütün əməliyyatlara görə vergi hesab-fakturası verilir və onlar ardıcıl olaraq qeydiyyata alınır. Vergi ödəyicisinin başlıca vəzifəsi ilk növbədə yaşadığı yerin vergi orqanlarında ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyata alınmaqlarıdır. Vergi ödəyicisi qeydiyyata alınmaq üçün müəyyən olunmuş formada ərizə ilə vergi orqanlarına

müraciət etməlidir. Müəssisəyə qeydiyyat nömrəsi veriləcək yerdə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən vergi ödəyicisi fəaliyyətə başlamışdan 30 gün qabaq müəyyən edilmiş forma üzrə ərizə ilə müraciət etməlidir. Qeydiyyat nömrəsi onlara verilmiş VÖEN-dir. Vergi ödəyicisində hər hansı dəyişikliklər baş verdikdə bu barədə bəyannamədə müvafiq qeydlər aparılması üçün ən azı 30 gün əvvəl aidiyyəti şöbəyə məlumat verilməlidir. Eyni ilə bu proses müəssisənin fəaliyyətinə xitam verildikdən təkrarlanır (yəni ən azı 30 gün əvvəl məlumat verilir). Vergi orqanlarının strukturunda xüsusi bölmələr (şöbələr) fəaliyyət göstərir ki, bunlar da ƏDV məsələləri üzrə sualları cavablandırır və yalnız bu vergi növünün tənzimlənməsi ilə məşğul olurlar.

ƏDV üzrə hesabat dövrü təqvim ayı hesab olunur. Vergi tutulan əməliyyatın dəyəri vergi ödəyicisinin müştəridən və ya hər hansı digər şəxsdən aldığı (ƏDV nəzərə alınmadan) məbləğ

əsasında müəyyən edilir. İldə bir dəfə olaraq əməliyyatın ümumi dəyəri üzrə bəyannamə tərtib olunaraq təqdim edilir. Bu əməliyyatdan (haq-hesabdan) ildə bir və ya 6 ayda bir dəfə dövlətlə hesablaşan kiçik müəssisələr azad edilir. Ümumilikdə ƏDV bir neçə dərəcələrə bölünür. Hal-hazırda tətbiq olunan dərəcələrin sayı aşağıdakılardır:

- güzəştli -2% (zəruri istehlak mallarına, həmçinin qəzet, jurnal və s. üçün tətbiq olunur);
- əsas - 9% (geniş çeşidli sənaye, o cümlədən toxuculuq mallarına tətbiq olunur);
- yüksək - 18% (ərzaq məhsullarına və spirtli içkilərə (restoranlardan satılan), həmçinin benzin və neft məhsullarına tətbiq olunur);
- yüksək - 38% (bahalı əşyalara (zərgərlik məmulatlarına), idman maşınlarına, xəz məmulatlarına tətbiq olunur);
- "0" dərəcə ilə (malların ixracına və xidmətə tətbiq olunur).

İtaliyanın ərazi (regional) vergilərinin başlıca xüsusiyyətləri. İtaliya dövlət hakimiyyəti orqanları bu növ vergiləri həmin ərazilərdə mövcud olan təbii sərvətlərdən istifadə etməklə fəaliyyətini həyata keçirən müəssisələrə tətbiq edir. 2003-cü ildə ərazi (regional) vergilərinin dərəcəsi kommertiya müəssisələrinə 4,25 faiz dərəcəsi ilə, digər növ sahibkarlıq fəaliyyətləri ilə məşğul olan müəssisələrə isə 8,5 faiz dərəcəsi ilə tətbiq olunurdu.

Daşınmaz əmlakın dəyərinin artımına görə dolay ərazi (regional) vergiləri. Bu növ vergi əmlakın dəyərinin artması ilə bağlı fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən bələdiyyə büdcələrinə ödənilən xırda növ vergiləri birləşdirmək məqsədilə tətbiq olunmuşdur. Daşınmaz əmlakın dəyəri onun ilkin dəyərindən çox artmışdırsa,

vergi artmış dəyərə tətbiq olunur. Bu vergi növü üçün aşağıdakı dərəcələr müəyyən edilmişdir:

- 3-5% - ilkin satış dəyərindən 20% artdıqda;
- 5-10% - ilkin satış dəyərindən 20%-dən 50%-dək artdıqda;
- 10-15% ilkin satış dəyərindən 50%-dən 100%-dək artdıqda;
- 20-25% ilkin satış dəyərindən 150%-dən 200%-dək artdıqda;
- 25-30% ilkin satış dəyərindən 200%-dən çox artdıqda.

Aşağıdakı hallarda vergi ödəyicisi olan fiziki və hüquqi şəxslərin daşınmaz əmlaka sahib olduqları müddət 10 ildən artıq olarsa onda onlar həmin növ vergiləri ödəməkdən tamamilə azad olunurlar:

1. Daşınmaz əmlak dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının göstərişi ilə müəyyən şərtlərlə satıldıqda.
2. Dəyəri on min avronu ötməyən daşınmaz əmlak miras qaldıqda.
3. Hüquqi şəxslər daşınmaz əmlakı dövlət hakimiyyəti orqanlarının sərəncamına verdikdə (balansına verdikdə).
4. Daşınmaz əmlakın ayrı olan obyektləri Vatikana tabe olduqda.

Bundan əlavə dövlət hakimiyyəti orqanları öz səlahiyyətləri çərçivəsində bu növ vergilər üzrə əlavə güzəştlər də təyin etmək hüququna malikdirlər.

Daşınmaz əmlaka kommunal vergiləri. Daşınmaz əmlak üçün kommunal vergiləri hökumətin müvafiq dekreti ilə müəyyən olunmuşdur. Bu növ vergitutma obyektləri ümumi istifadədə olan yaşayış binaları, kənd təsərrüfatı torpaqları və s. məqsədlər üçün istifadə edilən sahələrdir. Bu vergilər hətta qanunsuz tikililərə də şamil olunur. Kommunal vergilər üçün də

digər vergilər kimi güzəştlər nəzərdə tutulmuşdur. Bu güzəştlər ən əsas mədəniyyət sahələri olan muzeylərə, kitabxanalara, arxivlərə və s. obyektlərə tətbiq edilir. Daşınmaz əmlakın kommunal vergilərinin dərəcəsi daşınmaz əmlak obyektinin ümumi dəyərinin hər min avro məbləğinə 4 avrodan 7 avroyadək hesablanılmaqla tətbiq edilir. Bu növ vergi il ərzində 2 hissədən ibarət olaraq ödənilir. Avans ödəniş cari ildə illik ödənilmiş kommunal vergi məbləğinin 50 faizindən az olmayaraq bütün güzəştlər nəzərə alınmaqla ödənilir. İkinci yekun məbləğ isə dekabr ayının 1-dən 20-dək ödənilir.

Su obyektlərindən, meşə fondundan və bioloji resurslardan istifadəyə görə regional vergilər konkret olaraq qanunvericilikdə nəzərdə tutulmamışdır. Bu sferada yaranan ictimai münasibətlər isə konsenssiyalar (dövlət və ya bələdiyyə mülkiyyətində olan təbii sərvətlərin hüquqi və ya fiziki şəxslərə istismara verilməsi barədə müqavilə) haqqında qanunvericiliyə əsasən tənzimlənir. İtaliya hökumətinin qanunverici dekreti ilə şəhərin bərk tullantılarının daşınması və təkrar emal edilməsinə görə xüsusi regional vergilər müəyyən edilmişdir. Bu vergi aşağıda qeyd olunan 2 hissədən ibarətdir:

1. Dəyizməz (sabit);
2. Dəyişəbilən (mütəhərrik).

Bu verginin sabit hissəsi tikintinin təyinatından (yaşayış binaları və ya başqa), ümumi yaşayış sahəsindən, ailənin sayca tərkibindən asılı olaraq hesablanır. Dəyişəbilən hissəsi isə daşınan və emal olunan tullantıların real həcmindən asılıdır. Bütün hallarda bu vergi növünün dərəcəsi yolun təmizlənməsi xərcləri istisna olmaqla şəhər ərazilərində göstərilən xidmətlərin (işıq, telefon və s.) ümumi dəyərinin 5%-dən az, 15%-dən isə çox olmamalıdır.

Yerli vergitutma. Bilavasitə sahibinin istifadəsində olan tikintiyə görə verginin həcmi torpaq haqqında tariflərə oxşar olan xüsusi tariflərlə müəyyən edilir. İcarəyə verilən tikintiyə görə verginin həcmi illik icarə haqqına əsasən formalaşır.

Yerli gəlir vergiləri. Yerli gəlir vergisi yerli hakimiyyət orqanlarının vəsaitlərinin formalaşması mənbəyindən ibarətdir. Vergi islahatlarına əsasən bu vergi Mərkəzi Hökumət tərəfindən tutulur və bütövlükdə müvafiq yerli hakimiyyət büdcəsinə köçürülür. Vergi dövrü təşkilatın nizamnaməsində müəyyən edilmiş şirkətin maliyyə ili hesab edilir. Əgər maliyyə ili müəyyən edilməmişdirsə və ya bu iki ildən artıqdırsa o zaman vergi ili təqvim ilinə bərabər götürülür. Bu vergi dərəcəsi 16,2 faiz təşkil edir.

Avtonəqliyyat vasitələrinə vergi həm dövlət və həm də yerli vergi növləri kimi müəyyən edilir. Bu vergi avtonəqliyyat sahibi olan bütün hüquqi və fiziki şəxslərdən tutulur. Vergi dərəcəsi avtomobilin at gücü ilə ifadə olunan mühərrikinin gücündən və silindirin həcmindən asılı olaraq diferensasiya edir.

Aparıcı Qərbi Avropa ölkələrinin, o cümlədən İtaliyanın İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı dövrdə ağır iqtisadi vəziyyəti onları iqtisadi vəziyyətlərini dirçəltmək üçün vergi islahatları aparmağa sövq edən əsas şərtlərdən biri idi. Bu ölkələrin hökumətləri sənayenin üstünlük verilən sahələrini maliyyələşdirmə üçün vergi sistemi vasitəsilə milli gəlirin fəal surətdə yenidən bölüşdürülməsini həyata keçirməyə başladılar. O dövrün iqtisadi siyasətinin əsas vəzifəsi vergi mexanizmləri vasitəsilə istehsalın və elmi-texniki fəaliyyətin prioritet istiqamətlərində xüsusi sahibkarlığın stimullaşdırılması idi.

Qərb ölkələrinin ötən əsrin 50-70-ci illərində-

ki vergi siyasətlərinin təhlili demək olar ki, sənayenin bütün sahələrində görünməmiş, elmi-texniki tərəqqiyə nail olmağa imkan verən bir neçə universal vergi mexanizmlərini qeyd etməyə imkan verir. Bunlar əsasən aşağıdakılardır:

- sürətli amortizasiya mexanizminin daxil edilməsi. Bu korporasiyaların vergiyə cəlb olunan gəlirlərinin həcmi azaltmaqla yanaşı, onlara dövrüvvə vəsaitlərini yenidən investisiyalara yönəltməyə imkan verirdi;

- mənfəətin yenidən investisiyaya yönəldilməsi zamanı investora vergi güzəştlərinin verilməsi;

- faydalı qazıntıların çıxarılması ilə məşğul olan müəssisələrə vergi güzəştlərinin verilməsi;

- sahələr üzrə (məsələn, dəmiryol nəqliyyatı, aviasiya sənayesi və s.) vergi güzəştlərinin verilməsi;

- investisiya vergi kreditinin daxil edilməsi;

- elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinə vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi.

Bütün bunların nəticəsində ötən əsrin 50-ci illərində yeni elmi-texniki istiqamətlər sürətlə inkişaf etməyə başladı. Bu isə öz növbəsində istehsalın sahə strukturunun köklü surətdə dəyişməsinə səbəb oldu.

Elmi-texniki tərəqqinin geniş vüsət alması iqtisadiyyatda əsaslı keyfiyyət və struktur dəyişikliklərinə səbəb oldu. Material və maliyyə ehtiyatlarının məhdudluğu aparıcı Qərbi dövlətlərinin hökumətlərini ümumi daxili məhsulun yenidən bölüşdürülməsində sət siyasət yürütmək məcburiyyəti qarşısında qoyurdu.

Belə ki, bir iqtisadi şəraitdə mütərəqqi gəlir vergisinin tətbiq edilməsi vergi yükünün cəmiyyətin imkanlı təbəqəsinin üzərinə keçirilməsinə və dövlətin maliyyə qüdrətini daha kəskin sosial məsələlərin həllinə yönəldilməsinə imkan verdi. Bundan başqa, korporativ mənfəət vergisinin səviyyəsinin yüksək olmasına baxmayaraq müxtəlif sahələrə güzəştlər verilir, istehsalın genişləndirilməsinə imkan verən sürətli amortizasiya siyasəti həyata keçirilirdi.

Ötən əsrin 70-ci illərin əvvəllərində inflyasiya prosesinin artması, 1973-cü ildə neft böhranı və s. amillər iqtisadi artım sürətinin aşağı düşməsinə səbəb oldu. Bu isə inkişaf etmiş ölkələri öz iqtisadi siyasətlərinə yenidən baxmağa sövq etdi.

XX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində demək olar ki, inkişaf etmiş bütün dövlətlərdə, o cümlədən İtaliyada da irimiqyaslı vergi islahatlarının aparılmasına başlandı. Bu islahatların həyata keçirilməsini zəruri edən əsas amillər aşağıdakılar idi:

- iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi üsullarının liberallaşdırılması siyasətinin fəallaşması;
- təhlükəli miqyas alan büdcə kəsirlərinin azaldılması cəhdləri;
- Qərbi Avropa ölkələrində vergi sistemlərini uyğunlaşdırmaq istəyi;
- inflyasiya nəticəsində vergi yükünün xeyli artması.

Nəzərdə tutulan islahatların qarşısında duran əsas vəzifələr aşağıdakılardan ibarət idi:

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

- vergi sisteminin sadələşdirilməsi;
- vergitutmanın prinsiplərinin təkmilləşdirilməsi;
- vergi güzəştlərinin ixtisar edilməsi;
- vergi qanunvericiliklərində olan boşluqların doldurulması;
- vergi sisteminin fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi.

П.Рзаев

Общая характеристика налоговой системы Италии

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассмотрены общая характеристика налоговой системы Италии. Налоговые поступления являются основным источником доходов государственного бюджета Италии (более 80%). Важнейшие принципы налогообложения страны заложены в конституции Итальянской Республики.

Налоги подразделяются на государственные и местные. По некоторым источникам и налоговой системе Италии выделяют также и региональные налоги. Налоговой системы Италии представляет собой очень своеобразную совокупность налогов и сборов. Она формировалась многие десятилетия, отражая исторические и культурные особенности. Налоговая система включает несколько видов прямых и косвенных налогов.

P.Rzaev

General characteristic of tax system of Italy

RESUME

In given article are considered a general characteristic of tax system of Italy. Tax revenues are the basic source of incomes of the state budget of Italy (more than 80 %). The major principles of the taxation of the country are put in the constitution of the Italian Republic.

Taxes are subdivided on state and local. On some sources and tax system of Italy allocate as well regional taxes. Tax system of Italy represents very original set of taxes and tax collections. It was formed many decades, reflecting historical and cultural features. The tax system includes some kinds of straight lines and indirect taxes.

Ədəbiyyat

1. Мəммədov F.Ə., Musayev A.F., Sadiqov M.M., Kəlbiev Y.A., Rzayev Z.H. Vergilər və vergitutma. Bakı. 2010.
2. Мусаев А.Ф., Садыгов М.М., Магеррамов Р.Б., Салаев Р.А. Налоги и налогообложение в Азербайджане. Баку-2005.
3. Князева.В.Г., Черника .М., Налоговые системы зарубежных стран. Москва-2001.
4. Попова Л.В., Дрожжина И.А., Маслов Б.Г. Налоговые системы зарубежных стран. Москва-2008.
5. Тютюркова Н.Н. Налоговые системы зарубежных стран. Европа и США. Москва-2002.
6. az.wikipedia.org/wiki/İtaliya

